

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TÉZISEI

Isó Emese

A profán forradalma

Késő középkori nyelvről és ikonográfiai sajátosságokról a
Magyar Királyság kályhacsempéinek tükrében

Történelemtudományi Doktori Iskola

A Doktori Iskola vezetője: Dr. Óze Sándor DSc

Művészettörténet-tudományi doktori program

A doktori program vezetője: Dr. habil. Szakács Béla Zsolt

A bizottság tagjai

A bizottság elnöke:

A dolgozat opponensei:

A bizottság titkára:

A bizottság tagjai:

Témavezető:

Dr. Óze Sándor

Dr. Jékely Zsombor

Dr. Laszlovszky József

Dr. Kónya Anna

Dr. Feld István

Dr. Kovács Imre

Dr. habil. Szakács Béla Zsolt

Budapest

2024

Disszertációmban a késő középkori képi nyelv egykor közismert, de mára elhomályosult jelentéssel bíró vagy egyáltalán nem érthető elemeinek ismertetését tűztem ki célul, amelyhez a történeti Magyarország területén az 1470 és az 1540-es évek között készült kályhacsempéken megjelenő kompozíciókat választottam elsődleges forrásul. A dolgozatban a megszabott formai keretek és az emlékanyag feldolgozottsága miatt sem vállalkozhattam arra, hogy egyben a korszak hazai (a dolgozat lezárásáig ismert) kályhacsempe anyagának korpusza is legyen. Emiatt a legrepresentatívabb, valamikor különféle típusú egyházi és világi épületekben funkcionáló emlékeket gyűjtöttem egybe, bemutatva a korszakban általánosan ismert és használt képi toposzokat és a raritásnak számító jelenségeket is modellálva és elemezve művészettörténeti módszerek segítségével. Kísérletet tettem a képi programok mögötti összefüggések megragadására, mely során figyelembe vettem a felhasználói oldalt is: megkíséreltem megragadni a készítő, a megbízó vagy megrendelő és a kályha birtokosának szándékát is, ahogy azt is, hogy a korabeli néző számára, hogyan működhetett egy-egy kályha képi programja vagy képi idézetgyűjteménye, milyen tartalmakat közvetített és milyen utaláshálóval operált. Tehát, volt-e tudatos műveltségi, politikai, ideológiai, esztétikai program vagy inkább szándék a tárgyak mögött, és az értelmező közösség azt hogyan fogadta/használta.

A kutatás előzményei, problémafelvetés

A kutatás kiindulópontjául a besztecerbányai Ebner-házban előkerült kályhacsempe lelet és az ezzel kapcsolatosan felmerülő sokrétű problémák szolgáltak (1.1. fejezet). Ezt a kályhacsempe-csoportot azért is érdemes a művészettörténeti elemzésekbe bevonni, mert: 1. ismert a műhely és annak más produktumai, tehát összehasonlíthatók az Ebner-házból való kályhacsempék technikai jellemzői, stílári és ikonográfiai sajátosságai a műhely körébe tartozó más leletekkel, illetve a régióra jellemző kályhacsempékkal, majd a kompozíciók sajátosságai tágabb kontextusban is vizsgálhatók, bevonva a kulturális transzfer kérdését. 2. Az Ebner-házból előkerült csempék esetén ismert volt a megbízói háttér jellege (jómódú polgári közeg), így figyelembe lehetett venni, hogy melyek azok a gazdasági, kulturális jellemzők, amelyek befolyásolhatták a kályhán, a kályhacsempéken megjelenő képek melletti döntést. 3. Éppen egy olyan időszak tárgyanyagáról van szó, amikor változás következik be, mind a megjelenített motívumanyagban, mind annak az elérhetőségében és előállításában, így külön indoklom a dolgozatban használt idő- (1.3. fejezet) és térbeli (1.4. fejezet) határokat is, amelyben közrejátszik középkori vallásosság válsága és (a lezárásban) a reformáció is.

A kutatással az egyik célom az volt, hogy bemutassam, a kályhákra sajátos képhordozóként is tekinthetünk (1.2. és 1.5. fejezet), amelyek így különleges forrásai az általam rekonstruálni, vagy legalábbis bemutatni igyekezett *képi nyelv*nek. Így legelőször is ennek a

meghatározásával kellett foglalkoznom. A képi műveltség a kulturális identitásunk része, amely folyamatosan mozgásban és változásban van, nemcsak kikopnak belőle elemek, de újak is beépülnek a közös tudatba, s a kommunikáció feltétele ennek a közös tudásnak az ismerete. Közös nyelv, amely tele van rétegekkel, tudatosan választott (ápol) elemekkel és átvett, importált jelenségekkel is. Alapot ad a formai és szellemi asszociációra, amelynek még nagyobb teret enged, hogy több világnézeti szimbólum keveredik benne és a népi babonákkal átítatott hitvilág és a hivatalos vallás eszméje is összemosódik. Hatással van rá a társadalmi és gazdasági változás, illetve a vallásos életben is bekövetkező változások, amelyek a tárgyi kultúrára is hatással vannak, hiszen új tárgytipusok létrejöttéhez vezetnek.

A kályhacsempék forrásként való alkalmazásával a késő középkori képi gondolkodás, a képi nyelv egy részének a megismeréséhez juthatunk közelebb, s annak a kérdéséhez, hogy milyen megfogalmazási módokban közlik gondolataikat a középkorban. Annál is inkább, mivel a kályhacsempék esetében éppen a „közönséges” (avagy profán), a mindenki által ismert és értett képi elemeket látjuk viszont.

A késő középkori kályhacsempék tudományos igényű bemutatása és elemzése a tárgycsoport műfajából adódóan elsősorban a régészeti stúdiumokban jelenik meg, így azok főként beszámolók, anyagközlések, amelyek a leletek technológiájával, leírásával és tipizálásával, illetve ezek mentén analógiák keresésével foglalkoznak. Ugyan feldolgozásuk során a művészettörténeti szemlélet is

megjelenik, de nem jellemző, pedig az interdiszciplináris megközelítések a kutatás számára is értékes eredményekkel kecsegtetnek: a művészeti halmazába tartozó alkotások is a művészettörténet kutatási területéhez tartoznak, megközelíthetők stílári elemzések és ikonográfiai szempontok alapján is, az eredmények pedig interpretálhatóak. Amennyiben a kályhacsempék általános kulturális jelentőségükön és az egyértelmű mentalitástörténeti forrásértékükön túl stílári sajátosságait, ikonográfiai jellegzetességeket megörökítő tulajdonságait, a kultúrtörténeti szerepüket, hermeneutikai, ikonológiai és műfajttörténeti sajátosságait (tehát mindazt, ami a művészettörténet tudomány klasszikus értelemben vett feladatai közé tartozik) is vizsgáljuk, további forrásként szolgálhatnak a művelődéstörténethez és a késő középkori (vallásos)műveltséghez is: olyan tárgyak, amelyek révén képek kerülhettek az otthonokba.

A követett módszertan

A célkitűzés meghatározása és indoklása után dolgozatomban ismertetem a kutatástörténetet és annak jelenlegi helyzetét, módszertanát, illetve az ahhoz való viszonyomat (2. fejezet). Ezután a történeti és terminológiai kérdéseket (3.1. fejezet) követően ismertetem a leleteket, amelyeken keresztül igyekeztem a fent ismertett kérdéseket körbejárni.

Az általam kijelölt, feldolgozandó forrásanyag az 1470 és 1540 közötti időszakban készült kályhacsempék, amelyek a Magyar Királyság

területén kerültek elő. Így Buda (azon belül is a királyi palota leletei, 3.2. fejezet), Nyitra (a városházához kapcsolt emlékanyag, 3.3. fejezet), Csábrág (a vár lelete, 3.4. fejezet), Menedékkő (a karthauzi kolostor területén előkerült lelet, 3.5. fejezet), Párics (a Perényiek kastélyából való lelet, 3.6. fejezet), Raholca (a vár lelete, 3.7. fejezet), Varasd (a kastély régészeti anyaga, 3.8. fejezet), Alsórákos (az egykori udvarház lelete, 3.9. fejezet), Beszterce (egy városi ház, 3.10. fejezet) és Székelykeresztúr (egy udvarház, 3.11. fejezet) emlékanyagát elemeztem. Ezek között lehetnek helyi, hazai mester alkotásai és import munkák is, tehát a dolgozat térbeli határai nem kizárólag a középkori Magyar Királyság területét jelentik, ahogy más jelentős leleteket is elemzek mint amelyek közt közvetlen vagy közvetett műhelykapcsolat lehet, illetve ismertetek analógiaként megkerülhetetlen emlékeket. A több mint tíz lelet a kapcsolatok révén a teljes Magyar Királyság emlékanyagára reprezentatív merítést jelent, ennek megfelelően változik az is, hogy mélyfúrászerűen lehetséges volt-e az elemzésük, vagy csak a szűken vett bemutatásukat kísérelhettem meg. Talán úgy tűnhet, hogy egyes emlékek ismertetése nem vezet közelebb bennünket a kitűzött témához – úgymint a profán tematikák minél alaposabb megismeréséhez – mégis tanulságosak: úgy tűnik régióként eltér a profán témák gyakorisága és jellege a ránk maradt kályhacsempéken, más kép tárul elénk Erdély, és más Felső-Magyarország révén.

A kályhacsempék minden településtípus leletében előfordulnak: kolostorok, templomok, várak, uradalmi központok, vidéki települések, városi lakóházak leletanyagában egyaránt, így ennek

megfelelően különböző közegből származó kályhacsempe-leletek elemzését tűztem ki célul, felvázolva azok lehetséges képi programját. Megkíséreltem a megbízói és megrendelői háttér rekonstruálását is, bemutatva, hogyan hat az a képi tematika által közvetített tartalomra és a kályhához kapcsolható funkciókra. A merítés a Magyar Királyság jellemző tendenciáiba igyekszik betekintést nyújtani, azzal a nehézséggel is számolva, hogy a kályhacsempék nem *in situ* kerültek elő, azok elsősorban másodlagos kontextusból valók – például feltöltésekből –, tehát nem bizonyított, nem is bizonyítható teljes mértékben, hogy valamikor ténylegesen egy kályhát borítottak. Legjobb tudásom szerint, stiláris és ikonográfiai módszereket alkalmazva, illetve a kutatás jelenlegi helyzetét figyelembe véve tárgyalom őket együtt. Ezek mellett kitérek arra is, mit tudunk a kályhákról kifejezetten a magyarországi vonatkozású képi és írott források tükrében.

A leletek lehetséges képi programja azért is izgalmas, mert látványosan több gondolatvilág keveredik a kályhákon az azokon megjelenített ábrázolásoknak köszönhetően, ennek értelmezésével pedig nem, vagy csak érintőlegesen foglalkozott eddig a kutatás. Profán és bibliai jelenetek megjelennek a szakrális és a szekuláris terekben működő kályhákon is, így jelentésük működési közegüktől függően változhat és árnyalódhat is, esetleg újabb és újabb jelentésrétegekkel bővíthet. Ugyanazon tárgy lehet az erkölcsnemesítés és a nevelés eszköze: a hordozott tartalom szerint lehet feddő-ostorozó, mint egy példázat, gúnyos-szatirikus hangvételt megütő, de egyszerűen a hétköznapi életet színesítő dekoratív bútor is.

Tehát egy-egy jelenet értelmezése függ az adott képi kontextustól és attól is, hogy a kályha milyen jellegű épületben és térben funkcionált (és attól is, hogy ki nézi).

Ahogy említettem, a kályhák a magánszférához és a publikus térhez is kapcsolódnak (polgári otthon/városháza), előfordulnak egyházi és kifejezetten világi térben is (kolostor/palota), s a magyarországi emléktanyagban olyan ikonográfiai témák fordulnak elő rajtuk, amelyek más műfajok révén nem maradtak ránk (vagy nagyon kis számban), miközben ezek a leletek éppen e jelenetek közismert voltára világítanak rá. A leletek ismertetése során a leleten belüli értelmükre igyekeztem rávilágítani, úgy a következő, nagyobb ívű egységben az ikonográfiai ritkaságok más képi tematikákban való felbukkanásáról, illetve más hordozókon és más műfajokban való megjelenésével is foglalkozom, körbejárva a lehetséges jelentésrétegeiket, s kísérletet téve a problémafelvetés szemiotikai jellegét is sugalló képi nyelv egyes elemeinek rekonstruálására (4.1. fejezet). Nagy hangsúlyt kaptak a magyarországi párhuzamok, de igyekeztem a legfontosabb nemzetközi példákat is beemelni, rámutatva a lehetséges forrásokra. Tehát a jeleneteket egy-egy esettanulmány formájában igyekeztem kontextualizálni.

A dolgozatban kitérek további tárgyakra is, amelyek segítségével képek kerülhettek az otthonokba, jelezve a jellemzőbb tendenciákat mind az ábrázolások tekintetében, mind a műfaji újítások kérdésében (pl. szériatermékek), kiemelve a tárgyakhoz kapcsolódó gyakorlatot, pl. a szobrok és képek helyére a magándevóció szolgálatában. Ennek megfelelően felvillantom, melyek a legjellemzőbb tárgyak, amelyek

megtalálhatók voltak a háztartásokban. A dolgozat célkitűzéséhez képest kissé kitérőnek hathat, de segít abban, hogy helyén kezeljük és értelmezzük a kályhákon megjelenő képi programot.

Új eredmények

A 15. század második felének és a 16. század első felének kályhacsempéi ikonográfiájukat tekintve lenyűgözően változatos témájú ábrázolásokat vonultatnak fel. A kályhacsempéken megjelenő képek a legtöbb esetben illeszkednek a középkorból megszokott képi tematikákhoz, kiváltképp bizonyos ez a nagyobb arányban ránk maradt keresztény ikonográfiai megoldások tekintetében, míg a profán ábrázolás-kultúra tárgykörébe tartozó elemek rögzítése és bemutatása a magyarországi középkori művészet korpuszát egészíti ki.

A cserépkályha a késő középkori terek meghatározó tárgya és ezzel egyidőben potenciális képhordozó volt, s éppen ebből kifolyólag további funkciókkal is bír (többek között az életteret rendező elem, az otthon dísze, státuszszimbólum, a közösség szimbolikus tereinek dísze és identitás kifejező eszköze, evokatív, edukációs és apotropaikus feladatokat ellátó, illetve a vallási és a világi műveltséget jelző képi idézetgyűjtemény bemutatója, vagy éppen a kályhás reklámhordozója (6. fejezet). Összességében ezeket a funkciókat és a képi nyelv ebben a régióban használt (más hordozóról sokszor nem ismert) elemeit igyekeztem rekonstruálni és elemezni dolgozatomban.

A dolgozat egyik tézise (5. fejezet), hogy a metszetek hatása révén bekövetkezik a magasabb színvonalú kivitelezés igénye (amelyben szerepet játszik a mesterek és műhelyek közti versengés, és a megrendelők igényeinek kielégítése iránti igyekezet is), mely a korabeli műhelygyakorlatra is hatással volt: a technikának fel kellett fejlődnie az új minőséget jelentő kompozíciók kivitelezéséhez. Feltételezésem szerint ennek hatására egyre jobban elválnak az egyes munkafolyamatok, tehát a díszítésbeli változásokkal (kiforrottabb kompozíciókkal) párhuzamosan kivitelezésbeli fejlődést is tapasztalunk: elválnak az egyes munkafolyamatok, a kiemelkedő kvalitással bíró emlékek esetén a modellek készítője a faragásban jártas szobrász vagy ötvösmester lehet.

Mindezekből kifolyólag fontos volt külön fejezetben foglalkozni azzal a kérdéssel is, hogy ennek a korszaknak a karakteres képi világára mik voltak hatással, mik járultak hozzá a kialakulásához, s hogy ezek milyen befolyással bírtak a műhelygyakorlatra is, illetve mi az, amit a korabeli piac működése kapcsán – megrendelő és mesterember találkozásának, kapcsolatának lehetséges jellemzői – érdemes tudnunk.

Dolgozatomban bizonyítani igyekeztem, hogy a mázascserépkályhák sok esetben kifejezetten drága, nem minden réteg számára elérhető fűtőberendezések voltak, s a rajtuk megjelenő képi nyelvben a kölcsönhatások összetettsége érhető tetten: a késő középkori hagyományok – mint a moralizáló lelkiségi irányzat – találkoznak a reneszánszra jellemző „rafináltsággal”, a korszak sajátos modernitásával, melyben megjelenik a társadalomkritika és a személy

felelőssége, a jellem rejtelmeinek kutatása és kifigurázása: miközben mindez néhol a humor, a gúny, a szatíra köntösébe öltözik, esetleg az életöröm és a szép keresése vagy épp a társadalom alakíthatóságába vetett hittel párosul. A képeken mindezekhez sokszor a *feje tetejére állított világ* toposzát használják fel és esetenként maníros megoldásokat jelentenek.

Új felfedezés, hogy éppen a *mundus inversus* ikonográfiai toposza az, amely a legmeghatározóbbnak tűnik, ha az ábrázolások közt érzékelhető hangsúlyeltolódást akarjuk megfogni. Áthatja az „elsőre semmi sem az, aminek gondolnánk” érzete a képi világot: ahogy a lombornamentikában vesznek el mondanivalóval bírő motívumok, ahogy minden és mindenki kifordul magából, a rendes, megszokott, hétköznapi dolgok tótágast állnak. Ráadásul az ablak-motívum segítségével is a kép és a valóság síkjait mossák össze, ahogy számos műfaj (ékszerek, „pop-up” vagy kihajtós kötetetek) esetén is visszatérő jellegzetesség, hogy valamit (üzenetet) elrejtjenek, utaláshálóst dolgoznak (a Neidhart-recepció is jó példája ennek). Ezek a jelenetek és műfajok is – talán mondhatjuk, hogy nem véletlenül – a felekezetek közötti vita, illetve a képi propaganda hatékony eszközeivé válnak a reformáció térnyerésével. A kályhák kapcsán egyébként is elmondhatjuk, hogy visszhangozzák a „zöld szobák” kifestésének háromszintes logikáját, melyeken elkülöníthető a szakrális tér, a földi (akár címeres reprezentációval vagy udvari jelenetekkel illusztrálva) és az ornamentikába rejtett figurák sora, csak épp a kályhákon saját felületet kapnak a rozetták és a máshol marginális státuszba kényszerített alakok.

Érdeemes mindezek mellett utalnunk arra a folyamatra is, amely az egyes ikonográfiai témák kutatása során többször visszatérő jelenségnek látszik, s az egyeditől a sokszorosíthatón át vezet újra az egyediig, miközben egy sajátos szellemi elit körvonalazódását sejteti. Egyrészt jellemzően a *feje tetejére állított világ* alakjai jelennek meg e réteghez kötődő alkotásokon, amelyek kifejezetten a középkori karneváli világot idézik fel. Ezek a groteszk figurák alapvetően a drôlerie-k, a lapszéli díszek közül lehetnek ismerősek számunkra, tehát jellemzően egyedi alkotásokon maradtak ránk (például miniatúrák és faragványok között találjuk meg őket), amelyek kompozícióira jellemző, hogy nem helyezik ezeket a motívumokat középpontba, épp ellenkezőleg, esetleg el is rejtik őket: a miniatúrák esetén a virágornamentikába, míg a vízköpők vagy misericordiák esetén a funkciójukból kifolyólag sincsenek szem előtt, ahogy a világi terek festett famennyezetén is erőbefektetéssel lehet őket felfedezni. Az tehát kifejezetten hangsúlyeltolódást jelez, hogy a 15. század végére és a 16. század elejére központi helyen kapnak helyet ezek a motívumok: megtaláljuk őket a kályha felső testéhez tartozó, színesmázás csempéken (mint a budai „raurisi”, a csábrági és a páricsi esetén), főszereplőként a példaként hozott liège-i táblaképen, és számos metszetsorozat témájaként is. Ha megnézzük a párhuzamokat, láthatjuk, hogy a képek pozíciójának változása tartalmi hangsúlyeltolódást jelent, de a marginális pozícióról a képek központja felé való elmozdulással párhuzamos a képek készítésének a megváltozása is megfigyelhető: az egyeditől jutunk a sokszorosítható képekig (amilyen a csempe is és a metszet párhuzamai). Ez

természetszerűleg függ össze azzal is, hogy a kézműves termékek egyre nagyobb megbecsültségnek örvendenek és az otthonok jellemző alkotásainak számítanak. A század végére azonban újra az „egyedihez” jutunk el, s ezzel együtt e jelenetek is visszakerülnek a „helyükre”, a szem elől elrejtve, alárendelt pozícióban találjuk meg őket újra (pl. fali csempén).

Azt gondolom ez a nehezen, de körvonalazható – nem gazdasági és nem politikai, hanem – szellemi elit korjelenségnek tekinthető (s tagjai közt éppen a jómódú polgár is feltűnik, aki nyitott az udvar kritikájára), s ahogy láthattuk, a magyarországi emléktárgyakban is találunk példát rá. Ezek az alkotások pedig a különleges és furfangos (szellemi)játékok lenyomatai, a *feje tetejére állított világ* ikonográfiájának sajátos emlékei, amelyek amennyire komikusak, annyira groteszkek is. A középkori népi multságok nagyon is emberi világot villantják fel előttünk. A képi nyelv ilyen megújulása egybefügg azzal, hogy új mondanivalója akadt a kor szülöttjének: ezért is lehetséges, hogy éppen a reformáció hatására ezek a képi motívumok bevett eszközökké válnak a felekezetek közti vitában, amely igen virulens volt a képek szintjén is, sőt a képek a (német) nemzeti identitás megszilárdításában is szerepet játszottak.

E jelenséget elsősorban a történelmi körülményekkel és nem kevésbé a műalkotások helyzetének megváltozásával, illetve a műhelygyakorlat átalakulásával magyarázhatjuk. Bár az ikonográfiai elemzések során keveset szólok róla, de (a törökvész mellett) nem elhanyagolható a reformáció (előszele) és annak a művészetekre gyakorolt hatása. Éppen ezeken az alkotásokon kiemelt helyen a

közönséges, gyakran trágár motívumokat használja ezután eszközéül a lutheránus képi propaganda is, hiszen e jól ismert motívumokat mindenki *beszélte* és értette.

A *művészet*, a képi világ közös szellemiséget, közös kifejeződési formát, nyelvet jelent. A közösség szemléletéről beszél az ott folyó alkotótevékenység, az aktivitás, a köznapi értelemben vett művészet, s még inkább a befogadóképesség, az ízlés, és nem utolsó sorban a passzivitás is. Ha egy közösségen belül az összes művészi formát összegyűjtjük, úgy megkapjuk a közösség ízlésének keresztmetszetét, ebből a szempontból pedig nincs lényeges különbség a helyben készített és a behozott műalkotás között (asszimilálódik). Meglehet, hogy az illető tárgyat nem is helyben készítették, mégis jellemző a közösségre, mert kiválasztotta és befogadta. A városokra mindez különösen érvényes, hisz itt a polgárosult életet folytatók minden holmiját mással, (az általa választott) mesteremberrel csináltatja, részben saját ízlésére, megrendelésre, részben a közízlésnek megfelelően – bizonyítva a közösséghez tartozást, jelezve, hogy ismeri, érti és elfogadja annak ízlését: a kapott jelképeket, sémákat használva az önmeghatározása során.

A dolgozatban igyekeztem rámutatni, hogy bár éppen sorozatgyártással készülnek a kályhákon megjelenő képek, ez a tulajdonsága még inkább fontossá teszi, hogy bevonjuk a művészettörténeti stúdiókba a kályhacsempéket. Bízom benne, hogy a dolgozatban szereplő elemzések igazolják a művészettörténeti megközelítések fontosságát a kályhacsempék ábrázolásai esetén is, s

utat nyitnak további munkák előtt, e lehetséges irányokról is írok (7. fejezet).

Publikációim a témában

Serio ludere: Hátsó gondolatok a lapszéli jegyzetek közt: Egy ikonográfiai téma különös felbukkanásai. Credo 29 (2022) 3. 86–102.

A metszetek hatása a késő középkori kályhacsempék díszítettségére. Adalék a metszetek hatására átalakuló kályhás-műhelygyakorlathoz. In: P. Kovács Klára – Pál Emese (szerk.): Képváltás. Tanulmányok a Fiala művészettörténészek V. konferenciájának előadásaiából, Kolozsvár: Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány–Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2017, 27–44.

A szerelem bolondjai. Egy toposz megjelenései a középkori Magyarországon. In: Déri Eszter – Dóbék Ágnes – Görög Dániel – Markó Anita – Maróthy Szilvia (szerk.): Az ember: kultúrtörténeti és poétikai megközelítésben, Fialok Konferenciája, 2016, Budapest: reciti, 2017, 45–61.

Késő középkori kályhacsempék Besztercebányáról. Művészettörténeti módszerek alkalmazhatósága a régészet területén. In: Simonyi Erika – Tomka Gábor (szerk.): A cserép igazat mond, ha helyette nem mi akarunk beszélni” – Regionalitás a középkori és kora újkor

kerámiában (Opuscula Hungarica IX.), Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 2016, 313–318.

Késő középkori kályhacsempék Budáról. Túlfűtött jelenetek – kihűlt töredékek. In: Balázs József – Bojtos Anita – Paár Tamás – Tompa Zsófia – Turi Gergő – Vadász Noémi (szerk.): Studia Varia. Tanulmánykötet, Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, 2016, 439–452.

Többek között a doktori témáját is részben taglaló egyéb publikációk

A Krisztussal való találkozás misztériuma a középkori művészetben. In: Hafenscher Károly – Isó M. Emese – Zászkaliczky Zsuzsanna (szerk.): Ezt cselekedjétek! Tanulmányok az úrvacsoráról, Budapest, Luther Kiadó, 2022, 93–106.

A világi aggodalmaktól a mennyei szemlélődésig: A késő középkori devóciós gyakorlat és tárgyai. In: Isó M. Emese – Kelecsényi Kristóf – Sebestyén Ágnes Anna – Juhász Gabriella (szerk.): Opus Mixtum VI. A CentrArt Egyesület évkönyve 2020, Budapest: CentrArt Egyesület, 2020, 35–46.

Változás és maradandóság: Az elmúlás és újjászületés képe az erdélyi templomi berendezéseken. Credo 25 (2019) 1–2. 92–104.

A késő középkori vallásosság eszközei a profán térben: Cserépszobrok a magánáhitat szolgálatában. In: Újváry Zsuzsanna –

Mezei Emese (szerk.): *Életmód-történeti pillanatképek*, Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, 2018, 29–44.

Szerkesztett kötetek a témához kapcsolódóan

Fabiny Tamás: *Júdás, az elveszett tanítvány*. A képeket válogatta és a szöveg képzőművészetre vonatkozó részét gondozta Isó M. Emese, Budapest: Luther Kiadó, 2022 (2023)

Ezt cselekedjétek! Tanulmányok az úrvacsoráról. Szerk. Hafenscher Károly – Isó M. Emese – Zászkaliczky Zsuzsanna, Budapest: Luther Kiadó, 2021

Válogatott konferenciaelőadások

2024. február 29. *A profán forradalma: Képi tematikák a késő középkorból és a reformáció korából*, előadás a Magyarországi Luther Szövetség, az Evangélikus Országos Múzeum és az Evangélikus Hittudományi Egyetem által szervezett a Reformáció öröksége – 2024 című előadássorozaton (Budapest, Evangélikus Országos Múzeum)

2023. június 9: *Nők, bolondok és tánc. A megrendelői attitűdről egy késő középkori kályha képi programja kapcsán*, előadás a Work in Progress: A műalkotás felé vezető út című konferencián (Budapest, PPKE BTK)

2023. május 30: *Az érsek látogatása. A csábrági vár késő középkori kályhájának képi programja*, előadás az *Elitek, udvarházak, kastélyok és paloták életvilágai (Lebenswelten)* című konferencián (Budapest, PPKE BTK)

2019. október 25–27: *Egy gyakori ikonográfiai ritkaságról – Vadember a késő középkori művészetben*, előadás a Fiala Művészettörténészek VII. Konferenciáján (Nagyvárad)

2019. június 18: *Nézőpontok. Mire gondolhatott az alkotó? Előadás A középkor hagyatéka. Fejezetek a középkori emlékek utóéletéből és recepciótörténetéből* című konferencián (Budapest, PPKE BTK)

2019. április 26: *Ikonográfiai talányok – Változatok egy témára*, előadás a IV. Sabján Tibor Konferencián (Budapest, Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeum)